

gojko tešić: »antologija albatros«, filip višnjić, zavod za izdavačku delatnost, beograd 1985. milivoj nenin

Antologiju koju su dvadesetih godina najavljivali – ali ne i sastavili – Stanislav Vinaver, Todor Manojlović i Svetislav Stefanović, posle više od pola veka, u sasvim novoj perspektivi, sastavlja – pod istim naslovom – Gojko Tešić. »Objediniti tri poetička opredeljenja (Vinaver, Manojlović, Stefanović) u ovoj knjizi znači prihvatiti neslaganja« kaže Gojko Tešić. I baš u tom nadilaženju različitih poetičkih opredeljenja čita se vrednost Tešićevog rada. Mogao je Tešić, relativno lako, odabrati pesme i pesnike koji bi mogli biti prisutni u nesuđenoj antologiji koja je trebala biti alternativna antologiji Bogdana Popovića. Zadržaćemo se samo na jednom od trojice antologičara – na Svetislavu Stefanoviću – i pogledaćemo koju je količinu informacija imao pred sobom Gojko Tešić da je hteo kojim slučajem mehanički da prenese grad. (Stefanovića smo uzeli kao primer jer iza njega, ipak, ostaje najmanje podataka). Pre nego što se zadržimo na Stefanovićevoj antologiji – sastavljenoj kasnije i sa drugačijim ambicijama – recimo i to da se S. Stefanović u tekstu *Uzbuna kritike i najmlada moderna* (1921) opredeljuje za sledeće pesme Stanislava Vinavera: *Infantkinju*, *Šumski bal*, *Mi se čudno razumemo*, *Zimska idila*, pa muzičke vizije iz *Varoši zlih volšebnika* (str. 35, 80, 81, 83). Isto tako kad pominje Crnjanskog Stefanović precizno pominje pesme: *Serenata*, *Eterizam*, *Mizera*, *Mramor u vrtu*, *Vetri*... a Gojko Tešić od toga uzima u svoju antologiju *Serenatu* i *Mizeru*. Potpuno nov, Tešićev Vinaver, lako je primetan. Pesnik Vinaver kao da je još uvek nepoznanica. (Možda na ovom mestu treba pomenuti i izuzetnu Vinaverovu pesmu *Napis* koju je Miodrag Pavlović uvrstio u svoju antologiju; a koja je ovde izostavljena jer je kao granična linija uzeta 1928. godine, a pomenuta pesma je objavljena destak godina kasnije). Dakle, na samo tom primeru, primeru Svetislava Stefanovića, lako je videti da je ova antologija pre svega Tešićeva antologija i da danas u novom svetlu ima i sasvim drugačiju ulogu. Naime, njen značaj se ne iscrpljuje u poređenju sa antologijom Bogdana Popovića.

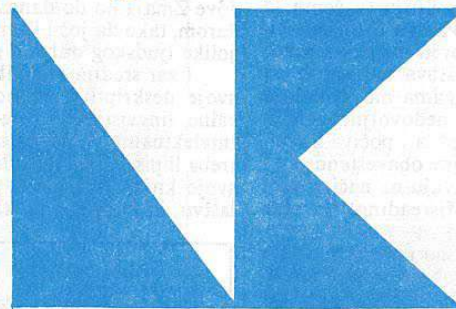
(Uzged, za S. Stefanovića Gojko Tešić piše: »Stefanović se kasnije odrekao modernizma, mada ga deklarativno nije negirao, ali u svoju Novu antologiju (1943) nije uneo ni jedno ostvarenje modernista«. Čini nam se da je Tešićeva ocena Stefanovićeve antologije malo »preuranjena«: jer ne može se suditi o nezavršenom delu kao da je ono završeno. U predgovoru svojoj antologiji Stefanović piše da je Branko Radičević poslužio kao inspiracija »upravo od poezije jednog od najizrazitijih i najčistijih liričara posleratne epohe, Miloša Crnjanskog, kome je dao teme ne samo za jednu spiritualnu dramu, nego i za jednu izvanrednu, jednu od retkih velikih poema kakvih je svega nekoliko u celoj našoj poeziji, u *Strazilovu*«. I još jednom Stefanović pominje Crnjanskog: »Crnjanski, kojega pored Momčila Nastasijevića smatram za najizrazitijeg liričara ove epohe...« Dakle, nelogično bi bilo izostavljanje modernista u Stefanovićevoj antologiji. Ali, ključni argument u prilog nedovršenosti Stefanovićeve antologije je da u Napomeni Stefanović piše: »Sem dva slučaja u ovom i u trećem dobu svi pozvani su se odazvali molbi urednikovoj, i on im na tom i ovde najsrdačnije zahvaljuje«. Ako znamo da je u Stefanovićevoj antologiji obuhvaćeno samo prvo i drugo doba onda je jasno da je antologija nezavršena i da je autor radio i na njenom trećem dobu u kojem je po prirodi stvari trebalo biti i posleratni modernizam).

Tešićeva antologija počinje pesmom Laze Kostića *Spomen na Rucarca* – pesmom koja čini Prolog ove antologije, pesmom koja je zastupljena u antologiji Bogdana Popovića i koja je bila jedna od najčitanijih pesama te antologije. (Barem u krugu modernista). Ako Todor Manojlović ostaje u sećanju svojih savremenika i kao čovek koji je razlikovao koja je pesma lepa po kriterijumima Bogdana Popovića, ako je dakle, ta antologija spremna kao alternativa Popovićevoj antologiji, danas se čita kao pokušaj revalorizacije tzv. posleratnog modernizma. Antologija Gojka Tešića koju možemo posmatrati i kao logičan nastavak njegovih književno-istorijskih istraživanja, ima se

čitati u svetlu dosadašnjih antologija srpske poezije. Ako pesmu *Spomen na Rucarca* uzmemo kao lakmus koji pokazuje odnos prema modernizmu, onda je ova Tešićeva antologija srodna antologiji Zorana Mišića (1956) i izboru Marka Ristića *Pesme moje mladosti* (1980). Jer u antologiji Miodraga Pavlovića (iz 1964) na primer, Crnjanski, Vinaver i Rastko – ključni pesnici i Mišićevog i Ristićevog i Tešićevog izbora – zastupljeni su sa ukupno 6 pesama, prema, na primer, pet pesama Stevana Raičkovića, da i ne pominjemo Jovana Dučića... Nisu u pitanju brojke, već osnovna intonacija knjige. Gojko Tešić se zalaže za jedan drugačiji pesnički govor i nameće nam svoj pesnički svet. (Ako nije nesretno upoređivati jednu antologiju koja ima u vidu iskustvo jednog jezika i ovu koja posmatra samo jedan, kratak, vremenski odsečak. Mada i samo opredeljen je za taj period dosta govori).

Prolog u kome je, dakle, objavljena samo jedna pesma mogao je možda biti i provokativniji. Mogla se možda uhvatiti ona linija u tradiciji srpske poezije koja je bila živa za posleratne moderniste. Pored još nekih pesama Laze Kostića, Gojko Tešić pominje i pesme pesnika koji pripadaju tom Prologu, a to su: Dis, Đuričin, Pandurović, Mitrinović, Ranko Mladenović, Anica Savić, Dušan Srezojević, pa S. Stefanović... Ali, možda se moglo zagaziti i dublje u prošlost i osvetliti ono što je za moderniste bilo inspirativno; a što su i oni sami već bili izdvojili. (Možda je vizura mogla biti pomešana i na narodnu lirsku poeziju; jer ne zaboravimo da je modernizam svojevrsno okretanje romanizmu). Ili, na primer, ono što je bilo lako vid-

● nove knjige ● nove knjige ● nove knjige ●

● nove knjige ● nove knjige ● nove knjige ●

ljivo: Branko Radičević. (Uzged, B. Radičević je sa gotovo istim pesmama zastupljen i kod Zorana Mišića i kod Marka Ristića). Ne treba smetnuti s uma da su baš u almanahu sa imenom Branka Radičevića – objavljenom povodom Brankove stogodišnjice – zastupljeni: Sibe Miličić, Stanislav Vinaver, Tin Ujević, Ranko Mladenović, Miloš Crnjanski, Todor Manojlović, Gustav Krklec, Rastko Petrović, Božidar Kovačević – dakle, svi oni pesnici (sa izuzetkom Krkleca) koji su zastupljeni u ovoj Tešićevoj antologiji. (Kao sastavni deo te antologije smatramo i pesme Tina Ujevića koje je Tešić pobrojao u predgovoru: *Svakidašnja jadikovka*, *Visoki jablani*, *Zadržane sile bića*, *Duhovna klepsidra* (V), zatim iz *Kolajne XXI, XXXI, i XXXII* pesma).

Rekli smo već da su u *Antologiji Albatros* ključni pesnici Vinaver, Crnjanski i Rastko; gde je najprimetnija revalorizacija Stanislava Vinavera. Ali, ne treba zaboraviti da Gojko Tešić ne prati i ne beleži vrhunce pojedinih pesnika, već samo potpunije osvetljava taj zlatni period naše poezije; period u čiju autentičnost ne treba sumnjati. Interesantan je, međutim, i *Dodatak Albatrosu*, *Dodatak* u kome je ključni pesnik, čini nam se opravdano, Moni de Buli. Treba pomenuti da su u tom delu prisutni i budući nadrealisti, kao i socijalni pisci; ali oni tada pripadaju modernizmu. To je zapravo i kontekst u kome ih tada treba posmatrati i Gojko Tešić kao književni istoričar to precizno uočava. Dakle, ne poistovećuje nadrealizam i nadrealiste; već buduće nadrealiste – tada moderniste – posmatra u svetlu koje im je primereno. I poklanja im onoliko prostora koliko im pripada. I to je možda i najveći doprinos ove antologije. Ako je nadrealizam, jednim delom, ostvaren i kroz suprotstavljane društvenim konvencijama, moralu i da ne nabrajamo; onda nam ova antologija pokazuje da je KLJUČNI POMAČ učinjen PRE nadrealizma, prvenstveno kroz stihove Miloša Crnjanskog i Rastka Petrovića... Dovoljno je pročitati Rastkov *Spomenik*

Putevima pa videti da se do te tačke suprotstavljanja društvu nadrealisti nisu popeli. (Imam u vidu prvenstveno godinu kada je taj tekst napisan). Dakle, pred nama je jedna vredna antologija, ali pred nama je i jedna svojevrsna književna istorija. Ako revalorizaciju shvatimo kao jedan neprekidan proces onda je ova antologija najpre revalorizacija modernizma. (Deluje modernizam ubedljivo i kada autor napušta antologijska načela radi autentičnosti tog istog posleratnog modernizma).

Epilog ove knjige čini pesma Miloša Crnjanskog *Prividenja*; i kao da se tu zatvara jedan luk koji ide od bunta (»Nemamo ničeg. Ni Boga i gospodara. / Naš bog je krv«) pa do, gotovo, iščeznuća: »zaista zrak sam sam... U svakom slučaju načeti su prostori »Bez mere«; da istovremeno prizovemo i Marka Ristića, ali i Rastka Petrovića. *Sumatru da i ne pominjemo*.

jasna melvinger: »avans za danas«, bratstvo i jedinstvo, novi sad 1986. goran rem

Prilikom predstavljanja knjige *Avans za danas* nedavno u novosadsko kasnoletnom (i za-kašnjelom) Kulturnom dvorištu, blago stiješnjen konceptom zgusnuto pripremljene književne večeri, ne želeći u hitnji propustiti reći bitne iščitavalčke koordinate, doslovno sam pročitao nekoliko teza približenih naučnika za razgovorno (tako, uvijek, ah, uzaludno!) ocekivani tijek programa. Tada govorno zavedeni pismom, sada se u pismu dajem pomalo zavediti (ne iz/govor/e/nom. Pa, eto, pričam o okružjima svojih čitanja te zbirke, umjesto neokolišnog bliže prigutnog kritičarskog čitanja, opisivanja. I baš zato, tako to osjećajući, ni sada neću govoriti o mom djelatnijem kušanju novosadskog pjesničkog uknjižavanja u 85-oj, i 86-oj, te i u takvom »očuđivanju« i »viđenju« poetskog pisma Jasne Melvinger, a kao što sam to na onoj večeri zapravo mislio učiniti. Dakle, posao zapisivanja odčitavanja novosadskih 85,6-ih uknjiženja odlažem za drugu varijantu pismovna prosudivanja, a o zbirci *Avans za danas*, pisati mi je u slijedu hermeneutičnih zabilježaka djelomično pročitanih na već spomenutoj književnoj večeri. Prvo valja istaknuti da vrlo produktivnim čitanjem smatram razgledanje aspekta sofisticirane isprepletenosti dvaju dominantnih svijesti poetskog pisma Jasne Melvinger. Leksikološki i versifikacijske. Da problem isprepletenosti nije imenovan samo kritičarskom stilomom pokazuju mnoge pjesme ove zbirke vrlo iščitljivo. Međutim, *homonimijaska provokacija tradicionalnoj stihorimovanoj strukturabilnosti*, u pjesmi Sve ih polovili, čini mi se najzanimljivijim i najuočljivijim »slučajem«. Pročitajmo o čemu je riječ:

Sve ih polovili
Na dušu i tijelo polovili

Blatom ih slijepili
Oči im slijepili

Kožu im porili
U zemlju ih porili...

(dalje pročitati na str. 50 zbirke *Avans za danas*)

Nadalje se mora uočiti da je stalno prisutna mehanika humornog intoniranja pjesama (kao, kad sam već kod toga, upravo temeljne intonacije – mislim na humornost) svojevrsno *rekreativno repetiranje frazemskih govornih i pismovnih naslaga jezika*. Npr.

Ja gradim kulu od karata
Ja zato imam dara
Ja gradim kulu na oblaku...

(Ja gradim kulu na oblaku)

Ili:

Štisluti petlju muški
Ne uspije svakoj šušti
Ni sila boga ne moli

(Muška ruka)

I:

Ne može bog bez batine
Ne može grom bez pakla...

(U paru) itd.